

УДК 344.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.15>

ОБРАЗА ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЯК ФОРМА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТ. 435-1 КК УКРАЇНИ

Смельяненко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

<https://orcid.org/0000-0002-8999-3672>

Орбець К.М.,

кандидат юридичних наук, асистент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

<https://orcid.org/0000-0001-8783-3950>

Смельяненко В.В., Орбець К.М. Образа честі і гідності військовослужбовця як форма об'єктивної сторони кримінального правопорушення за ст. 435-1 КК України.

У статті презентовані результати поліаспектного дослідження терміна «образа честі та гідності», що вживається у ст. 435-1 КК України. Приниження честі та гідності військовослужбовця автори розуміють як применшення чи заперечення його позитивних з точки зору суспільства та самого військовослужбовця якостей, пов'язаних зі здійсненням ним заходів щодо забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі та стримування збройної агресії проти України, а образа – як приниження честі та гідності, виражене у непристойній формі. У статті також висловлено пропозиції щодо вдосконалення законодавчого закріплення відповідної кримінально-правової норми.

Проведене у статті багатоаспектне дослідження терміну «образа честі і гідності», вжитого законодавцем для позначення однієї з форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 435-1 КК, дає підстави сформулювати такі висновки та пропозиції.

Зазначений «легальний» термін має бути замінений подібними, але більш точними термінами. Такими термінами є або «приниження честі і гідності», або «образа». Приниження честі і гідності військовослужбовця у розумінні ст. 435-1 КК – це применшення або заперечення його позитивних з точки зору суспільства та самого військовослужбовця якостей, пов'язаних зі здійсненням ним заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України. Образа – це приниження честі та (або) гідності, виражене в непристойній формі. Визначення того, який із цих термінів більшою мірою відображає суспільну небезпечність кримінального правопорушення, є одним з завдань подальших наукових досліджень за обраною проблематикою.

Суспільна небезпечність кримінально протиправної образи полягає в тому, що це діяння посягає як на суспільні відносини, які забезпечують особисту честь і гідність потерпілого, так і на інші групи суспільних відносин, причому саме останні виступають основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення. У злочині, передбаченому ст. 435-1 КК, ними можуть визнаватися відносини, що забезпечують авторитет військової служби або навіть основи національної безпеки держави. А ось установлений порядок несення військової служби таким об'єктом не є, крім того, суб'єктами, які вчиняють образу військовослужбовців, на практиці визнаються будь-які особи, які мають загальні ознаки, визначені ч. 1 ст. 18 КК, що суперечить ч. 2 ст. 401 КК. Тому пропонуємо виключити ст. 435-1 з розділу XIX Особливої частини КК і перенести це законодавче положення до одного з інших розділів Особливої частини (розділ I або розділ XV з розширенням його назви).

Ключові слова: образа, приниження, честь, гідність, військові кримінальні правопорушення, військовослужбовці.

Iemelianenko V., Orobets K. Insulting the honor and dignity of a serviceman as a form of the objective side of the criminal offense under Art. 435-1 of the Criminal Code of Ukraine.

The article presents the results of a multi-aspect study of the term “insult to honor and dignity”, which is used in Art. 435-1 of the Criminal Code of Ukraine. The authors understand the humiliation of the honor and dignity of a serviceman as belittling or denying his positive qualities from the point of view of society and the serviceman himself, related to his implementation of measures to ensure national security and defense, repelling and deterring armed aggression against Ukraine, and insult as humiliation of honor and dignity, expressed in an obscene form. The article also makes suggestions for improving the legislative consolidation of the relevant criminal law norm.

The article carried out a multi-faceted study of the term “insult to honor and dignity”, used by the legislator to denote one of the forms of the objective side of the criminal offense provided for in Art. 435-1 of the Criminal Code, gives grounds for formulating the following conclusions and proposals.

The specified “legal” term should be replaced by similar but more precise terms. Such terms are either “humiliation of honor and dignity” or “insult”. Humiliation of the honor and dignity of a serviceman within the meaning of Art. 435-1 of the Criminal Code is a reduction or denial of his positive qualities from the point of view of society and the serviceman himself, related to his implementation of measures to ensure national security and defense, repel and deter armed aggression against Ukraine. An insult is a humiliation of honor and (or) dignity, expressed in an indecent way. Determining which of these terms to a greater extent reflects the public danger of a criminal offense is one of the tasks of further scientific research on the selected issue.

The social danger of a criminal insult lies in the fact that this act encroaches both on social relations that ensure the personal honor and dignity of the victim, and on other groups of social relations, and it is the latter that are the main direct object of the criminal offense. In the crime provided for in Art. 435-1 of the Criminal Code, they can recognize relations that ensure the authority of the military service or even the basis of national security of the state. But the established order of military service is not such an object, in addition, subjects who commit insults to military personnel, in practice, are recognized as any persons who have the general characteristics defined in Part 1 of Art. 18 of the Criminal Code, which contradicts Part 2 of Art. 401 of the Criminal Code. Therefore, we propose to exclude Art. 435-1 from Chapter XIX of the Special Part of the Criminal Code and transfer this legislative provision to one of the other chapters of the Special Part (Chapter I or Chapter XV with an expansion of its name).

Key words: insult, humiliation, honor, dignity, military criminal offenses, military personnel.

Постановка проблеми. Збройна російська агресія проти України триває з 2014 р., а з 24 лютого 2022 р. російський напад на Україну набув повномасштабного вигляду, і на всій території нашої держави було оголошено воєнний стан. Упродовж останніх семи місяців численних змін зазнали соціальна, економічна, політична та інші сфери життєдіяльності суспільства. У відповідь на нагальні суспільні потреби держава змушена визначати й реалізовувати нові вектори внутрішньої та зовнішньої політики як пріоритетні. Не стала винятком і кримінально-правова політика, у якій відбулася переорієнтація на боротьбу з кримінальними правопорушеннями, які вчиняються саме в умовах воєнного стану або за наявності останніх набувають особливої суспільної небезпечності. Положення Кримінального кодексу (далі – КК) України, що динамічно змінюються, потребують наукового осмислення і тлумачення.

Однією зі змін, внесених до КК України після 24 лютого 2022 р., стала криміналізація такого діяння, як образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю, – ст. 435-1. Слід зазначити, що це кримінальне правопорушення суттєво відрізняється як від решти військових кримінальних правопорушень, які закріплені в розділі XIX Особливої частини КК, так і від загальнокримінальних правопорушень, оскільки закріплення образи як ознаки кримінального правопорушення за деякими винятками не є типовим для чинного закону про кримінальну відповідальність.

Таким чином, дослідження ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 435-1 КК, постає як актуальна проблема науки кримінального права України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття образи та приниження честі і гідності як форм об’єктивної сторони кримінальних правопорушень свого часу виступали предметом наукових досліджень, проте згодом останні переважно втратили актуальність через декриміналізацію образи у КК 2001 р. Наразі поняття образи честі і гідності військовослужбовця потребує переосмислення як ознаки нового для чинного КК України кримінального правопорушення.

У цій статті використано праці таких науковців, як А. Андрушко, О. Гришук, М. Левицький, В. Осадчий, В. Підгородинський, В. Рибалка, С. Харитонов та ін., у яких у тій чи іншій мірі розкривається

ся значення термінів «образу», «честь», «гідність», «військова честь» тощо. Також ураховані одиничні публікації, виконані на підставі вже чинної ст. 435-1 КК, зокрема, таких дослідників, як А. Когут, О. Острогляд, А. Тимофєєв, М. Членов. На підставі аналізу опрацьованих джерел у статті сформульовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення розуміння досліджуваної форми об'єктивної сторони кримінального правопорушення «образу честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю».

Формулювання мети статті. При опрацюванні «легального» терміну «образу честі і гідності» поставлено за мету з'ясування значення термінів «образу» та «приниження честі і гідності» в різних аспектах, визначення їх співвідношення і доцільності поєднання при законодавчому формулюванні ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення за ст. 435-1 КК.

Виклад основного матеріалу. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови розкривається три значення слова «образу»: 1) зневажливе висловлювання, негарний вчинок і т. ін., що спрямовані проти кого-небудь і викликають у нього почуття гіркоти, душевного болю; 2) почуття гіркоти, досади, викликане в кого-небудь чийсь зневажливим словом, негарним вчинком і т. ін.; 3) злочин, що полягає в умисному приниженні честі й гідності особи [1].

Отже, у *лінгвістичному аспекті* образу є полісемантичним словом, яке насамперед тлумачиться як зневажливе висловлювання або вчинок, що спрямовані проти «когось», а не «чогось» («образу особи», а не «образу честі і гідності»). Суб'єктивною реакцією на образу-дію є образу-емоція. У *психології* останню розуміють як шкідливу емоцію, яка виникає внаслідок *приниження, цькування або насильства* [2]. При розумінні образи як приниження честі і гідності постає потреба у з'ясуванні значення ще й цих термінів, що, як правило, вживаються поряд.

В.В. Рибалка зазначає, що спільне між ними полягає у відображенні в них, передусім, цінності особистості в її усвідомленні та переживанні людиною і суспільством. Відмінність цих близьких за значенням понять полягає в тому, що у понятті честі відображається головним чином цінність особистості у соціально-психологічному плані (цінність її ролей, статусів, позицій, авторитету, репутації, іміджу тощо), яка носить в цьому плані переважно опосередкований, формальний, суспільно визнаний характер, а в понятті гідності – усвідомлення і переживання особистістю переважно своєї цінності в індивідуально-психологічному плані, тобто її самоцінність, що носить безпосередній, змістовний, «інтимно-приватний» характер [3].

Схожі визначення пропонуються багатьма іншими вченими – філософами, психологами, соціологами, правниками, лінгвістами та ін. Так, В. Підгородинський розуміє честь конкретної людини як позитивну оцінку, яка дається їй суспільством, а під поняттям «гідність» – позитивну самооцінку конкретної людини [4]. Поряд із посяганнями на честь і гідність, дослідник пропонує криміналізувати підриг ділової репутації, яку тлумачить широко – як право (і цінність) як особи (фізичної чи юридичної), що займається господарською діяльністю, так і працівника, ділова репутація якого пов'язана лише з професійною діяльністю [5].

О.В. Гришук визначає людську гідність із суб'єктивного боку (право людини на гідність, гідність людини) як внутрішню оцінку людиною власної цінності, яка ґрунтується на схваленій домінуючою частиною суспільства моральній самосвідомості і готовності її охорони за будь-яких умов, а також очікування з цього приводу поваги з боку інших [6].

Згідно з п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ПВСУ) «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 р. № 1 «під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло».

Погоджуючись із тим, що в межах лінгвістичної компетенції образу може розглядатися як ширше явище у порівнянні, наприклад, з її розумінням у правовому полі, Н. Стратулат, Л. Мороз та Г. Проценко пропонують таке визначення образливих висловлювань: «це висловлювання, які мають негативний характер, виражаються в зневажливій (викликають зневажливе ставлення до суб'єкта мовлення) чи принизливій, брутальній формі та принижують честь і гідність, ділову репутацію» [7]. Таким чином, поняття образи розуміється у широкому сенсі як приниження честі і гідності, ділової репутації, яке може виражатися або просто у зневажливій, або у брутальній (іншими словами, непристойній) формі.

Для того, щоб розібратися із тим, чи підходить таке широке визначення до поняття образи у кримінальному праві, слід звернути увагу на те, що образу як кримінально протиправне діяння повин-

но мати ознаку *суспільної небезпечності*. Це означає, що мова вже йде про фактичне спричинення або реальну загрозу спричинення внаслідок образи *істотної шкоди* особі, а поряд із нею суспільству та (або) державі (шляхом посягання на суспільні відносини, що забезпечують, наприклад, авторитет військової служби). Наслідками приниження честі і гідності для військовослужбовця, на думку М.О. Левицького, можуть бути: 1) фізичний біль та душевні страждання; 2) душевні страждання [8]. В.І. Осадчий, аналізуючи ст. 189-1 КК 1960 р., зауважував, що у зв'язку з образою працівник правоохоронного органу під впливом моральних страждань, негативних емоцій може, наприклад, певний час працювати не ритмічно чи зовсім припинити свою діяльність, й у цьому випадку шкода може бути заподіяна не лише окремому працівникові, а й діяльності правоохоронних органів загалом [9]. Подібні наслідки, але вже по відношенню до військової служби, у вигляді фактичної шкоди або реальної загрози її спричинення іманентно притаманні і відповідному кримінальному правопорушенню за ст. 435-1 чинного КК, хоча й винесені за межі його складу (оскільки за конструкцією об'єктивної сторони склад належить до формальних).

У літературі на позначення поєднання особистої честі і гідності з цінностями у професійній сфері використовують терміни «професійна честь», «професійна гідність». На думку С.М. Серьогіна та Н.Г. Сорокіної, професійна честь означає піклування про те, щоб професійна група була авторитетною частиною суспільства, а конкретний публічний службовець був достойною частиною професійної групи публічних службовців; професійна гідність – самооцінка індивідом своєї професійної діяльності, внутрішня впевненість у власній цінності як професіонала, почуття самоповаги до власних професійних надбань [10]. Щодо військовослужбовців виокремлюють поняття військової честі, яка, згідно з дослідженням С.О. Харитоновна, охоплює додержання військовослужбовцями вимог статутів Збройних Сил України, поваги до честі й гідності кожної людини, дотримання правил військового вітання, ввічливості й належної поведінки [11].

При цьому, на наш погляд, *слід розмежовувати соціально-правовий зміст приниження честі і гідності, яке може виражатися в будь-якій (як цензурній, так і нецензурній, як вербальній, так і невербальній, як фізичній, так й інформаційній) формах, та образу як непристойний прояв цього приниження*. У будь-якому разі при оцінці суспільної небезпечності відповідних діянь слід виходити з характеру протиріччя між свободою однієї особи вільно виражати свої думки та правом іншої особи на повагу до власної честі і гідності. У більшості випадків, якщо тільки мова не йде про інтереси суспільства або держави, цінність вільного вираження поглядів певною мірою, так би мовити, «нейтралізує» шкоду від тимчасового приниження особистої честі і гідності, а це не дає підстав вважати діяння таким, що має типовий для кримінальних правопорушень рівень суспільної небезпечності. Як зазначено в п. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, обмеження свободи вираження поглядів можуть встановлюватися законом лише в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду. Європейський суд з прав людини в рішенні у справі Лінгенса проти Австрії («Lingens v. Austria») в абз. 1 п. 41 зазначив, що «за умови додержання пункту 2 (ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – К.О.) свобода вираження стосується не лише тієї «інформації» чи тих «ідей», які отримані належним чином або розглядаються як необразливі чи незначні, а й тих, що викликають образу, обурення або неспокій» [12].

На відміну від «образи честі і гідності», інше діяння, так само закріплене у ч. 1 ст. 435-1 КК, – погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна – характеризується значно вищим ступенем суспільної небезпечності і через це воно досить широко закріплене в законі про кримінальну відповідальність. Так, у КК закріплені як окремі кримінальні правопорушення погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК), погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1 КК), погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК), погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 КК), погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 377 КК), погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК) тощо. Якщо все ж криміналізувати образу, виникає більш глобальне питання, чому така криміналізація має стосуватися винятково військовослужбовців, які здійснюють заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, їх близьких родичів чи членів сім'ї, і не поширюватися, наприклад, на працівників правоохоронних органів, журналістів, суддів тощо. У разі послідовного

продовження реалізації цього напрямку кримінально-правової політики незабаром подібні діяння можуть бути рекриміналізовані (криміналізовані знову, як це мало місце у КК 1960 р.). Незважаючи на наявність значної кількості прихильників криміналізації наклепу та образи, їх аргументи виглядають недостатньо переконливими [13]. У будь-якому випадку, до такої тенденції потрібно поставитися з великою пересторогою. На нашу думку, криміналізовані можуть бути лише окремі, найнебезпечніші прояви образи, рівень суспільної небезпечності яких дійсно сягає типового для кримінальних правопорушень.

Навіть у тих державах, де зберіглася кримінальна відповідальність за образу, дієвість відповідної кримінально-правової норми є сумнівною. Так, за вчинення злочину, передбаченого ст. 216 КК Республіки Польща, суд у 80% вироків призначав найм'якше покарання, зазначене в санкції цієї статті [14]. Це є ще одним аргументом на користь того, що образа сама по собі, без додаткових обтяжуючих ознак у більшості випадків не володіє суспільною небезпечністю в тому ступені, який притаманний іншим кримінальним правопорушенням.

Що стосується можливості криміналізації посягань на ділову репутацію, то це питання виходить за межі нашого дослідження.

Досліджуючи термін «образа» *в юридичному аспекті*, слід відзначити, що КК України 1960 р. містив загальну норму про образу будь-якої особи (ст. 126), а також норму про образу почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями (ст. 66), цілу низку спеціальних норм про образу окремих категорій потерпілих, як-то: образа судді (ст. 176-3), образа прокурора або слідчого (ст. 176-5), образа представника влади або представника громадськості, який охороняє громадський порядок (ст. 189), образа працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку або військовослужбовця (ст. 189-1), образа підлеглим начальника або начальником підлеглого (ст. 237). Відповідно до ст. 126 КК 1960 р. образа полягала у приниженні честі і гідності особи, вираженому в непристойній формі, тоді як у військовому злочині за ст. 237 образа підлеглим начальника або начальником підлеглого розумілася як образа *насилницькою дією*.

У чинній же редакції КК 2001 р. усі перелічені діяння у формі образи декриміналізовані, за винятком образи почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями (ст. 161 КК). У ст. 189-1 КК 1960 р., на відміну від ст. 435-1 чинного КК, образа військовослужбовця вчинялася лише у зв'язку з його діяльністю, пов'язаною з охороною громадського порядку, та належала до злочинів проти порядку управління. Також законодавець у чинному КК з часом відмовився від вживання терміну «тяжка образа» при характеристиці поведінки потерпілого, яка зумовила у винного стан сильного душевного хвилювання (ст.ст. 116, 123 КК). Щодо честі й гідності у цих та інших випадках (ч. 1 ст. 120, ч. 1 ст. 161 КК) натомість вживається термін «приниження».

ПВСУ роз'яснював, що «до тяжкої образи слід відносити явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб» (п. 23 постанови ПВСУ від 07.02.2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи»). Отже, образу можна було тлумачити як непристойну поведінку, що принижує гідність або ганьбить честь іншої особи. Таке розуміння майже повністю збігається з формальним визначенням образи у ст. 126 раніше чинного КК.

У практиці застосування ст. 435-1 КК образою честі і гідності військовослужбовця визнаються, зокрема, адресовані конкретному військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, вислови, що є образливими, лайливими та принизливими за змістом [15]. Такі вислови, якщо вони мають вербальну форму, можуть доводитися до відома адресата усно, за допомогою мережі Інтернет (у тексті повідомлення в месенджері) тощо. Словесна образа військовослужбовця може поєднуватися з погрозою вбивством, насильством [16].

Важливо підкреслити, що у тих двох вироків, згідно з якими осіб було засуджено за ст. 435-1 КК та які станом на 20.09.2022 року наявні в Єдиному державному реєстрі судових рішень, суб'єктом цього кримінального правопорушення визнавалися винятково цивільні особи, а не військовослужбовці або інші спеціальні суб'єкти, як того вимагає ч. 2 ст. 401 КК. У зв'язку з цим не можна ототожнювати поняття образи військовослужбовця у ст. 435-1 КК 2001 р. з поняттям образи підлеглим начальника або начальником підлеглого у ст. 237 КК 1960 р., незважаючи на те, що і одне, й інше діяння були віднесені (хоча й у різний час) до військових, а не загальнокримінальних злочинів. Тож виникають серйозні сумніви у доцільності розміщення ст. 435-1 КК саме в розділі XIX Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові

кримінальні правопорушення)». Дослідники пропонують також альтернативний шлях: внесення змін до ч. 2 ст. 401 КК України, за якими після слова «розділу» слід доповнити словосполученням «крім статті 435-1 КК України» [17]. На нашу думку, таких змін для виправлення ситуації недостатньо, оскільки образа військовослужбовця не тільки за суб'єктивним складом, а і за об'єктом не «вписується» в коло військових кримінальних правопорушень.

Виходячи з наведених вище положень, можна стверджувати, що *приниження честі і гідності у кримінально-правовому аспекті – це інформаційна або фізична дія, що полягає в применшенні або запереченні позитивних якостей особи з точки зору суспільства (приниження честі) та її самооцінки (приниження гідності). Приниження честі і гідності військовослужбовця у розумінні ст. 435-1 КК – це применшення або заперечення його позитивних з точки зору суспільства та самого військовослужбовця якостей, пов'язаних зі здійсненням ним заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України. Образа – це приниження честі та (або) гідності, виражене в непристойній формі.*

Зростання ступеня суспільної небезпечності приниження честі і гідності військовослужбовця, його близьких родичів чи членів сім'ї та досягнення його типового рівня, притаманного кримінальним правопорушенням, пов'язано саме з тим, що зазначене діяння вчиняється у зв'язку зі здійсненням військовослужбовцем заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України. При цьому навряд чи доцільно законодавчо закріплювати вичерпний перелік крайн-агресорів, на чому вже наголошувалося нами та іншими дослідниками [18]. Образа військовослужбовця на ґрунті особистої неприязні не повинна визнаватися кримінально протиправним діянням.

Висновки. Проведене у статті багатоаспектне дослідження терміну «образа честі і гідності», вжитого законодавцем для позначення однієї з форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 435-1 КК, дає підстави сформулювати такі висновки та пропозиції.

1. Зазначений «легальний» термін має бути замінений подібними, але більш точними термінами. Такими термінами є або «приниження честі і гідності», або «образа». Приниження честі і гідності військовослужбовця у розумінні ст. 435-1 КК – це применшення або заперечення його позитивних з точки зору суспільства та самого військовослужбовця якостей, пов'язаних зі здійсненням ним заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України. Образа – це приниження честі та (або) гідності, виражене в непристойній формі. Визначення того, який із цих термінів більшою мірою відображає суспільну небезпечність кримінального правопорушення, є одним з завдань подальших наукових досліджень за обраною проблематикою.

2. Суспільна небезпечність кримінально протиправної образи полягає в тому, що це діяння посягає як на суспільні відносини, які забезпечують особисту честь і гідність потерпілого, так і на інші групи суспільних відносин, причому саме останні виступають основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення. У злочині, передбаченому ст. 435-1 КК, ними можуть визнаватися відносини, що забезпечують авторитет військової служби або навіть основи національної безпеки держави. А ось установлений порядок несення військової служби таким об'єктом не є, крім того, суб'єктами, які вчиняють образу військовослужбовців, на практиці визнаються будь-які особи, які мають загальні ознаки, визначені ч. 1 ст. 18 КК, що суперечить ч. 2 ст. 401 КК. Тому пропонуємо виключити ст. 435-1 з розділу XIX Особливої частини КК і перенести це законодавче положення до одного з інших розділів Особливої частини (розділ I або розділ XV з розширенням його назви).

3. Доцільним є законодавче уточнення того, що відповідні дії вчиняються не просто щодо конкретних адресатів, а саме у зв'язку зі здійсненням військовослужбовцем заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України незалежно від того, якою саме країною така агресія б у майбутньому не здійснювалася.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 815.
2. TenHouten W.D. From Ressentiment to Resentment as a Tertiary Emotion. *Review of European Studies*. 2018. Vol. 10, No. 4. P. 49. DOI: 10.5539/res.v10n4p49.
3. Рибалка В.В. Честь і гідність особистості як фактори індивідуальної та соціальної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Сер. психологічна. 2009. Вип. 1. С. 50.

4. Підгородинський В. Поняття честі та гідності особи. *Вісник прокуратури*. 2009. № 10. С. 93.
5. Підгородинський В. До питання про кримінально-правову охорону ділової репутації. *Право-ве життя сучасної України*: зб. матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.). Одеса : Фенікс, 2013. Т. 2 / відп. за вип. В.М. Дрьомін. С. 325-326.
6. Гришук О.В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти: монографія. Вид. 2-е, доопр. і доп. Київ : Ваіте, 2020. С. 139–140.
7. Стратулат Н., Мороз Л., Проценко Г. Поняття образи у межах психолого-лінгвістичної експертизи у судових справах на захист честі, гідності та ділової репутації. *Thesaurus*: зб. наук. прац. Магілєў: Магілєўскі інстытут МУС, 2021. Вып. IX. Мова і камунікацыя. С. 140. URL: https://elib.institutemvd.by/jspui/bitstream/MVD_NAM/5839/1/Stratulat.pdf (дата звернення: 20.09.2022).
8. Левицький М.О. Право військовослужбовців на честь та гідність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 42. Т. 1. С. 84. DOI: 10.32841/2307-1745.2019.42-1.18.
9. Осадчий В.І. Про додатковий об'єкт образи працівника правоохоронного органу. *Право України*. 2000. № 2. С. 89.
10. Сербьогін С.М., Сорокіна Н.Г. Поняття «честь», «гідність» у контексті професіоналізації публічної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8(34). С. 59-60. DOI: 10.15421/151641.
11. Харитонов С.О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2018. С.202.
12. Справа Лінгенса (12/1984/84/131). Європейський суд з прав людини. Страсбург, 8 липня 1986 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_066#Text (дата звернення: 20.09.2022).
13. Андрушко А. Проблеми кримінально-правової охорони честі та гідності особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 269.
14. Шуп'яна М.Ю. Наклеп та образа як кримінально карані діяння в законодавствах України й Польщі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 43. С. 143. DOI: 10.32841/2307-1745.2020.43.31. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc43/33.pdf> (дата звернення: 20.09.2022).
15. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 14 липня 2022 р. Справа № 712/4108/22. Провадження № 1-кп/712/574/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105237696> (дата звернення: 20.09.2022).
16. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 11 липня 2022 р. Справа № 308/8031/22. Провадження № 1-кп/308/608/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105252796> (дата звернення: 20.09.2022).
17. Тимофєєв А.О., Когут А.А., Членов М.В. Щодо проблем правової регламентації статті 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю» Кримінального кодексу України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 372. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-6/82. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/82.pdf (дата звернення: 20.09.2022).
18. Оробець К.М. Деякі проблеми криміналізації образи честі і гідності військовослужбовця, погрози військовослужбовцю (ст. 435-1 КК України). *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні*: матер. міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко. Харків: Право, 2022. С. 245; Острогляд О.В. Кримінально-правова політика в умовах війни: законодавчий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 289. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.01.53. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/55.pdf> (дата звернення: 20.09.2022).